

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXII.

T. Sem sem poreden, praviš ti; tedaj misliš, da je poreden tisti, ki se po redu ravna?

U. I kdo pa?

T. Res bi človek mislil tako, ali vendar je med Slovenci, po Kranjskem posebno, v nasprotnem pomenu navadna ta beseda, in ni še zdavnej, kar mi je znan slovničar tožil, da se po nekterih knjigah napéno piše *neporeden* namest *poreden* (*lascivus, procax, muthwillig, boshaft*).

U. Kako jo tedaj razlagajo?

T. Eni iz *po* in a) *red* (*ordo*), eni pa iz b) *vred* (*noxa, vitium*); in Metelko piše v svoji slovnici str. 89: *poreden muthwillig, vielleicht von dem veralteten vred Schade, durch Elidirung des v.*

U. Kteri so pa moje misli?

T. Kmali potem, ko je omenjena slovnica prišla na dan, je pisal iskreni Jarnik o tej besedi to le: „poréden heisst in Kärnten ehrbar, ehrsam, und neporeden muthwillig, gleichsam ordinatus et inordinatus. Die Krainer liessen also für ihre Bedeutung das so nothwendige *ne* hinweg. Irrige Wortformen müssen aus der Nachbarschaft verbessert werden. Ein Pendant dazu ist das Unt. Krnt. čem'rn statt dem Ober Krnt. richtigeren *nečem'rn*“. In Kopitar je pisal nekdanj dr. Jak. Zupanu šaljivo: „Vale et sis minus rejen, et magis réden et poréden i. e. diligens ordentlich“.

U. To je pa smeh in resnica. Jest tudi tako terdim. Jarnik in Kopitar sta oba sloveča knjižnika, kterima se sme verjeti.

T. Da je uni pomen res star, kaže nam tudi to, da je že leta 1764. Fil. Jak. Repež, orglar v Ložu, dal nekaj markovih pesem „Nebešku blagu — romarjem na Križni gori“ na svetlo in se je podpisal: „narna vredniši in narporedniši hlapec Kristusov“.

U. Morebiti je tudi to smeh in resnica. — Kaj pravijo o tem drugi Slovani?

T. Kar vem, imajo vsi obe besedi: a) *red*, *rjad*, *porzad*, *porjadok'* itd. (*ordo, sors*), in b) *vred*, *vrijed*, *wrzed* (*damnum,*

ulcus.), in vrediti, vrijediti, uvrijediti, vreždati (laedere, nocere, offendere in vulnus) v pomenu raniti telesno in dušno.

U. Kako je v staroslovensčini?

T. Stara slovensčina ima te besedi v povedanem pomenu: red', pored' ordo, sors, red'n' aptus, redov'n' sequens, red'nik' conductor, pored'n' ordinatus; vréd' lepra, damnus, jactura, vulnus; vréditi, vréždati laedere, nocere, affligere; vréd'n' pa pomeni a) corruptus, mancus, in b) dignus, kar v slovenskem vreden, v serbskem vrijedan.

U. Po tem takem se stsl. vréd'n' vjema z nsl. poreden v dvojnem, tolikanj razločnem pomenu.

T. Murko ima sicer poreden eig. ordentlich, ordnungsmässig; gem. muthwillig, ausgelassen; in vréditi einrichten, ordnen, vrediti pa mästen. Vred je znana persna bolezen; verdan je, pravijo, in verdnik je neko zelisče, dobro zoper to bolezen. Verdian, verdnik je enaka glasnikova prestava, kakor v dervo namesti drevo, drevje; germi nam. gromi, derl, terl n. drel, trel, stolp, volk, dolg n. stlop ali sl'p, vl'k, dl'g itd.

U. Po gorenji Kranji, zlasti v Poljanah, v Javorjah itd. pravijo verdjati, verdjan t. j. v red djati, v red djan. Kadar se očanec dobro nakósijo ali najuzinajo, pravijo: No, hvala Bogu! lepo sem se verdjal, zdaj sem pa verdjan.

T. Reče se tudi verdeti, t. j. v red deti n. djati, in od tod verdévati, verdéva — prav lepo slovenski. Sicer je težko ločiti pomen samo po naglasu v naši pisavi: vréditi (ordinare) in vréditi (vulnerare).

U. Tu naj bi naši vavekovci v tanjo razločbo sprejeli v ter pisali poreden ordinatus, diligens, in povreden lascivus, laesus?!

T. In vréden kakor v staroslovenskem: a) corruptus in b) dignus? —

Malikoslovje. *)

Spisal Fr. Metelko.

Preden je Slovenom dobrotljivo solnce prave vere po božji milosti prisijalo, so po zgubljenem božjem razodenji, kakor drugi

*) Od kod beseda malik? — Nekteri ménijo, da so nekdaž rekli mali bog (Hausgötze); nekteri pa ménijo, da jim je bil v tém pomenu molik (zdaj poméni mólík Roženkranc). Jaz pa pravim, da je beseda „malik“ iz Goškega manleika, v srednje-visoko-nemškem manalicho, ki človeku podobnega poméni.